

Albert Roig

Gos

Vida de Rainer Maria Rilke

Galàxia Gutenberg

Albert Roig

GOS

Vida de Rainer Maria Rilke

Galàxia Gutenberg

Aquest llibre ha rebut un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes.

Publicat per:
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: setembre de 2016

© Albert Roig, 2016
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2016

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Sagrafic
Dipòsit legal: B.14670-2016
ISBN Galàxia Gutenberg: 978-84-8109-738-2

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a part les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45)

Li desitjaria que en els seus records no hi fos cap persona. Només el mar, el mar gran del seu poble, d'estany, i el castell Nevershuns i els seus jardins i les cases dels pescadors darrere el moll, només arbres i flors i les coses que vostè estimava i potser un animal, un gos potser, el gos que hi ha en la seva infantesa.

Carta a la comtessa Franziska zu Reventlow,
Villa Strohl-Fern, Roma gener 1904

Aquest home, si no recordo malament, tenia les mans plegades damunt un bastó, amb aquest bastó durant molt de temps havia anat terres enllà, i ara, mentre ell parlava, descansaven (com els gossos s'ajeuen a dormir quan el seu amo comença a contar una història i veuen que serà llarga).

Carta a Lou Andreas-Salomé,
Villa Strohl-Fern, Roma 15.1.1904

La Casa Roja

SCHIWE. *Ningú no diu res, el silenci és total. A la fi, aquest demana amb inseguretat. És cert això?*

SIRI. Miri. Hi ha dues menes d'escriptors. Els que diuen mentides per collir una mica de veritat i els que diuen la veritat per collir un grapat de mentides.

STRINDBERG. I doncs: De quina mena dec ser jo?

SIRI. De la pitjor de totes.

SCHIWE. *Encara desconcertat.* Però què feia vostè, senyora Strindberg? Com va reaccionar?

SIRI. No feia res. Patia i au.

Per Olov Enquist,
Tribadernas, 1975

Abans vivia en un mas d'oliveres velles i grosses alfàbies buides, d'heretat. Ara visc de lloguer a la Casa Roja, al carrer de les Aloses. La casa afronta amb la devesa de les Abelles. Les finestres miren al turó dels Moixons, que és el llindar del bosc i la nit. La dispesera, la Vídua, viu a la planta baixa, i jo, al pis de dalt, tot sol. Li diuen així, la Vídua, perquè és la viuda del poeta. La Vídua és pintora. Aquarelles deliquescents i capvesprals, paisatges pairals amb cavalls i xais, serrals i rieres amb dones despullades, segellen les parets, i dues fotografies del poeta, en una és amb la Vídua a la torre de Muzot, a l'altra és amb el poeta Paul Valéry, riuen. Davant la taula d'escriure del poeta, de roure, del segle XVII, hi ha un dibuix, tristíssim, que li va fer la Vídua, i una còpia de *Narcisse et Écho* de Nicolas Poussin feta pel fill de la Vídua, que també és pintor. La Vídua ha posat un vidre damunt aquell roure vell, una llosa freda. A les nits m'hi veig la mà, vella, l'ombra de la mà, i l'ombra dels ulls. També hi ha un munt de bibelots, que no han estat comprats, i fan olor de record: reposacaps, cobrellits, cristalls, vaixelles, porcellanes, brodats. Els han fet unes mans tendres i plenes d'amor, els he heretat del mort, que no vaig conèixer. La Vídua deixa passar els dies i les nits fumant, tancada a l'habitació on guarda els llibres, les cartes, els papers inèdits i la màscara mortuòria del poeta. La vida passa amable, calma, com un riu ja vell, lent. És una dona llegida i delicada i sempre m'enllesteix les habitacions al matí, quan surto a passejar. Quan en torno ens saludem amb un assentiment afectuós que ho diu tot:

—Com està?

–Molt bé, gràcies!

–S’hi troba a gust?

–Moltíssim.

–Tot és perfecte!

–Me n’alegro!

I si mai tinc la temptació de xarrar amb ella, sobretot quan la veig amoïnada, la venço, perquè, d’una banda temo emboïllar-me en els maldecaps i els neguits dels altres i, de l’altra, vull respectar els secrets de la seua vida. M’estimo més una relació afectuosa i freda i s’avé més amb el meu estat d’ànim deixar el seu passat, el d’ella i del poeta, en una còmoda penombra. Si mai arribo a saber la seua història, els mobles i els retrats del difunt es tenyirien d’uns altres colors i clarors, ben diferents del que jo els he encomanat. Els vel·s s’esquinçarien i cadires, taules i regals passarien a ser l’*attrezzo* dels seus drames, a ser espectres, ombres. No. Ara totes aquestes coses són meues. Els he posat la funda del meu record i aquest decorat només pot servir per a la meua comèdia. O per a la meua camèlia tràgica.

Retrat de Rilke de Baladine Klossowska

La Casa Roja. Vivia a la dispesa de la Vídua. Llegia *Tot sol, Ensam*, d'August Strindberg, i la traductora, Carolina Moreno, m'assabentava que Strindberg no vivia en una dispesa i que tampoc no era l'entotsolat dels carrers d'Estocolm. A *Tot sol* Strindberg va tenyir les mentides, els seus records, amb els colors de la veritat, la d'envellir. Li he pres en préstec aquelles habitacions i galindaines, estances i rimes i retrats, que encara fan olor de record. Els records d'un mort. Els seus papers esgrogueïts. Els llegia i callava i deixava que els altres, els morts, em parlessen, em parlessen de mi.

El lletraferit.
Carta a una amiga

Jo sóc com la petita anemone que vaig veure en un jardí de Roma, era una anemone que s'havia obert tant durant el dia que ja no podia tancar-se a la nit. Em va sangglaçar de veure-la a l'herba fosca del tot oberta, acollint encara la claror com un calze badat –d'haver-hi massa nit damunt d'ella– una nit que no acabava. I al seu costat, les seves assenyades germanes, cadascuna tancada en la seva petita vida desmesurada. També jo estic, sense remei, abocat cap a fora.

Carta a Lou Andreas-Salomé,
París 26.6.1914

Lleixes, llibres, dragons, queres i arnes, mals endreços, a flor de pols. Un dia una noia vagarosa, en calces, en tria un: *Rilke*. Jo l'havia llegit de jove. No sabia que fos al mas. *Rilke*, de Bermúdez-Cañete, no és meu, és de mon germà Josep Ramon. El va comprar al Drugstore de les Rambles una nit, el 1978. Els fulls s'han esgrogueït. El groc i el blau de la coberta s'han esllanguit, el blau és un blau de liquidació, una cara blava i esborradissa, una unglya invisible la grata, l'erupció dels fongs blancs, del paper de sota. És el retrat de Rainer Maria Rilke fet per Henri Martinie a París l'any 1925.

—Que és estrany aquest Rilke. I té aquests ulls tan tristos, aquests ulls de peix bullit.

—Sí que era estrany. Quan li van fer esta fotografia tenia cinquanta anys. Vivia a París. Un poeta francès, un poeta que era catòlic, l'evoca: Rilke va a una *soirée* vestit d'es-mòquing i el seu admirador diu que del front alt i vast li raja «una llum endolcida, irresistible», no ha vist mai, diu, «una cara més serenament, més sobiranament trista». Ell du posada sempre la corona de la tristor. Los seus ulls són los ulls d'un bou o d'un cavall en un plàcid prat, molt grossos i clars, però entelats, tristíssims, una paraula tristíssima hi calla i ningú no l'ha sabut llegir. Mira'ls: són l'espill de l'esgarrifança i de la fragilitat, són plors. Ara eren blau clar, ben lluents. Ara, violetes i núvols. Veen ben endins de l'home, i ben enllà. Ell ho jurava: que havia vist àngels, a la nit, i que aquells àngels tenien cara de dona embarassada i tots eren cegos i només podien estar abocats a dins

d'ells mateixos, com les dones embarassades. Patia atacs d'angoixa, allucinacions. Un dia es va esbalair davant un plàcid bedoll com si hi vegés una aparició i va recular. A la dona del seu editor, li va explicar que una nit, en un vell castell suís, quan s'adormia, va començar a dir uns versos que no podien ser seus; amoïnat, se va tornar a vestir i va asseure's vora el foc i, de cop, va vore davant seu assegut un comte barroc, lo comte C. W., li llegia uns papers groguencs i rònecs on eren escrits los versos que ell acabava de dir. A les nits aquell fantasma li dictava versos, eren polls, invisibles i insomnes, que saltaven d'aquella perruca a la seua closca. Va copiar-los amb la seua lletra neta i va enviar-los a una princesa antiga i romàntica, per a divertir-la amb aquella ficció esotèrica i estòlida, i al seu editor, pacient i desesperat, per a demostrar-li que, després d'anys i anys de seca d'ànima, tornava a escriure, sí: uns versos molt dolents dictats per un Ariel impostor, que no podien ser seus i que no podria publicar, però, potser, tant de bo, un dia tornaria a escriure un bon llibre. A una amiga, li va dir que un vespre Crist se li va asseure al costat, però no li va dir res, cap revelació, cap gest. A Capri, una nit de lluna plena i vent i oliveres, va sentir cantar un moixó i va tancar els ulls, ell diu que aquell cant va ser dins i fora d'ell a la vegada, com si tot fos un únic àmbit d'una amplitud i d'una diafanitat absolutes. A Toledo, contemplava el cel de nit des del pont de San Martín i una estrella, seguint una lenta trajectòria per l'àmbit del cel, va caure també a través del seu àmbit intern. Però: La natura i el seu cos van ser un? No. De menut la Mort se li presentava en un malson recurrent, esgarriós: queia a la tomba oberta i després la làpida, molt grossa, on hi havia gravat *René Rilke*, li queia damunt i el colgava. I va voler ser metge. I va acabar sent poeta. D'on poava estes aparicions? No ho ha pogut aclarir ningú. Ell no es fotia tetraclorur de carboni, com fa l'aprenent de vident, de poeta. No fumava. No es va emborratxar mai. Ell deia que era «l'alumne de la Mort», però, de fet, era l'alumne de Dante. La Mort és la lletra que ham d'apendre, amb sang i dolor, de vells, però

ell s'hi va capficar des de ben jove, quan encara no sabia que escriure mata, molt lentament, a glops menuts, plaents, com los dos paquets de tabac de Camus, una vida absurda, cada matí encetava un altre paquet de paraules i un altre i un altre i per la finestra ataüllava la Mort i sempre era allà enllà. Ell deia que la tasca del poeta era afermar la confiança en la Mort. Més enllà dels plaers i esplendors de la vida, volia tornar la Mort més clara i evident, com si fos una cosa callada i viva que podem agafar i enformar amb les mans, amb les més belles paraules, amb les més velles mentides. «Amb veu forta *viure*, a cau d'orella *morir*, vas dir, i repeties sempre: *ser*», «Només el mort beu de la font que des d'aquí *sentim*, quan el déu, callant, fa el senyal al mort», escrivia coses així. Li agradaven les hipèrboles: sempre parlava de «l'abundància del cor», de «la grandesa del cor», de «la grandesa del destí pur que va més enllà de la pròpia vida». I les antítesis, per exemple: deia que ham d'aprendre a «pensar amb el cor». I feia ús i costum de les cursives, com si les paraules de cada dia li volguessen dir, només a ell, més que no diuen, com si només ell sabés tornar *viva* la paraula escrita, volia que la lletra tornés a ser flor o cant d'ocell. Ell ho diu així «Tu, mentida, tens ulls sonors. Ets flor, ets ocell, mentida?». Ulls sonors. Així, amb les sinestèsies i les paradoxes i les allegories, celebrava la *vida* i passava de llarg de la Mort i, quan se girava, només N'albirava una eternitat vaga, la Sua màscara negra, infinita. Gens de putrefacció, de fetor. Cap cuc. Ell, en canvi, predicava el contrari. Al creador, deia, no li és permès d'escollir ni de canviar res, ni el carnús més repugnant. Un pinyol de fruita encara a la boca d'un xiquet, la dolçor de la polpa a la boca, això era la Mort per a ell. Perquè: La Mort, qui gosa mirar-la als ulls? Quan va saber que moriria aviat va negar-La i es va allistar a les files dels «*êtres heureux et affirmatifs devant la vie*», «Potser ningú no ha pogut ser més feliç davant la vida del que jo ho he estat en certs moments... imperceptibles... Perquè el veritable lligam a la vida consisteix a estimar», volia colgar els llarguíssims hiverns suïssos i anar-se'n a viure a la vora del

mar, a la bella Provença, a la villa d'una jove amiga, una poetessa. Volia viure d'escriure, d'escriure només poesia, d'esperar-la, la poesia, «No sóc un *autor* que *fa* llibres!». Ell no pesava la immortalitat de la seua obra pel feix de bitllets que en podia donar, com fan los altres artistes. Anava disfressat de poeta pur, improductiu i escurat, malgrat les donacions dels parents i les donacions «insòlites» de les princeses i duquesses, del jove i ric filòsof Wittgenstein. Son iaio, lo senyor Enzt, va ser un prohóm de Praga, era el director de la Caixa d'Estalvis de Bohèmia. Ses cosines, totes, eren riques. I ell no. A les universitats, i en va passar per moltes, només va pendre's seriosament, només lo primer curs, los estudis de dret, pagats pel tiet ric. Va ser un malgastador exquisit i irresponsable. Quan acabava del tot escurat jugava a la loteria i s'encomanava a la princesa romàntica, la més rica. L'esfereïa la visió de la immundícia i dels hospicis i els hospitals, l'angoixava vore's un dia míser i malalt i boig. La febre, la migranya, lo mal de gola, les llagues a la boca, les crisis astèniques, les llàgrimes, la son, la son que el vencia a migdia, malvivía negat en l'exasperació i la neurosi i la son, tenia la sang lenta, la nodria amb *Phytinum liquidum* i amb soporífers i severíssims i inútils règims vegetarians. Misèria fa misèria. Un simpàtic biògraf diu que la malaltia va ser la seua primera i principal professió. La malaltia li servia per a deslliurar-se de compromisos, de parents, amics, amants, de tothom llevat dels banquers i les princeses, riquíssimes, que li pagaven los balnearis, caríssims, los viatges, el lloguer de casa, l'escola de sa filla. Era, deien, «un malalt histèric». Als balnearis i sanatoris que sovintejava l'emprenyaven los monòlegs avorrits del diner dels nous rics, jueus principalment. La banca, deia, malcriava l'or d'aquells jueus, no el dels nobles patricis i les princeses. La riquesa li interessava i no li interessava. I la noblesa, la venerava, per a ell la pràctica de la poesia era una transfusió de sang blava. Pretenia, així, ennoblir el seu destí, de poeta. El seu destí o el seu maleït ofici. Tenia les maneres, polides, i la cara, humil, d'un majordom d'un gran senyor o d'una

princesa de cabells blancs, però li agradaven les dones jueves, les dones brunes, i les pèl-roges. Sa mare era jueva i bruna i ell era l'espill de son iaio, un jueu convers: la mateixa cara, els mateixos ulls lluentos. Però ningú no havia de saber que ho eren i van abraçar amb devoció el Sagrat Cor i van malparlar, sempre, dels seus veïns jueus. La reacció covarda i vil de la mare del poeta i del poeta és de manual: Freud l'anomena la formació reactiva. Darrere l'orgull de creure's l'escollit, i davall la seua aparença franciscana i fràgil, batega la temor de ser descobert. Va ser un xiquet desgraciat, fill únic, prim, i molt nerviós, se migrava tancat a un pis trist tot sol. La seua infantesa no va ser una infantesa viscuda sinó ensomiada. En un retrat, és una criatura de quatre anys, va vestit amb faldetes, farbalans i cintes, al seu costat jau un gosset petaner, dolç. Ell deia que *s'endinsava* en aquell gosset, és lo xiquet solitari i malaltís que viu colgat *dins* les bèsties i les coses. En un altre, quan ja és un noi, un mardanot, va vestit de cadet, los altres cadets li deien «el tocat de l'ala» (*der Narr*) perquè escrivia poesies i deia que curava de gràcia, amb l'escalfor de les mans, una altra fantasia, i era una nullitat en gimnàstica, esgrima i equitació i sempre estava malalt. Se'n va alliberar als quinze anys, però l'escarni i els crits dels sergents van deixar-li una fractura irreparable, del cor i del cos. A Rilke li agradaven massa les llegendes, les delicades dames dels enagos finíssims i impossibles i de les cordes de les dolces vibracions divines, damiselles que s'esfullaven d'una besada. «Estimar és ser dins i fora de la *vida*». Estimar una dona era escriure-li cartes i més cartes i enviar-li rams i més rams de roses. Ningú no ha escrit tantes cartes sobre la poesia i la *vida* i sobre l'amor i la rosa i tants innocus cants d'amor, d'abans de l'amor, com Rainer Maria Rilke. Va ser ric en promeses. I potser va ser l'amant més fraudulent, acuirassat rere la mentida de l'amor «heroic» de la dona, l'amor no possessiu, «L'enamorada depassa sempre l'estimat, perquè la vida és més gran que el destí. La seva ofrena ha de ser sempre immesurable: això la fa feliç. No és hora que estimant ens deslliurem de l'estimat

i el resistim tremolosos, com la fletxa resisteix la corda per, concentrada tota al salt, ser més que ella mateixa? Perquè no podem romandre enlloc». Seguia pels carrers les dones boniques amb un ram de roses blanques a les mans, tendre i tremolós com una fulla jove, i elles reien, sabien que aquell home era el poeta Rainer Maria Rilke i que era dolç i indefens, com un gosset sense collar, i se'n feien amigues, amigues blanques. Ara publiquen que totes li ponien, les matava a totes, les telefonistes dels hotels, les pintores, les actrius més boniques, les baroneses més picants. Només una dona soferta i mancada, com la seua dona, Clara, o desesperades i histèriques, com madame Albert o madame Klossowska o una tuberculosa ucraïnesa que errava pel món sense un cèn-tim a la butxaca o la veneciana més ingènua, podien desitjar i podien suportar est home capriciós i volàtil, depriment i esquerp, garrepa i vil. Lou Andreas-Salomé i Magda von Hattingberg se'n van deslliurar així que van poder. Les més belles princeses, escriptores i músiques, colleccionistes d'art, madame de Noailles, filla de prínceps orientals, i sa neboda, la princesa Marthe Bibesco, la princesa Madeleine de Broglie, una dona preciosa, la princesa Elsa Cantakouzenós, riquíssima i culta, la comtessa Mary Gneisenau, poetessa, Helene von Nostitz, la musa de Rodin, de Hofmannsthal i del comte Harry Kessler, i l'escriptora més elegant i més desitjada, i les actrius, sempre massa jóvens per a ell i ell massa pobre per a elles, acaben sent records de *soirées* líriques, mitenes, galanies, quimeres. Ell hi representa sempre la comèdia de Trilliró, l'espavilat, envoltat de les dones sàvies i de la més bella Filosofia, que és fadrina i de casa bona, la festeja. «El teu llit, estimada, és una rosa». Ell n'està sempre enamorat, incertament, prudentment, purament, de l'una i de l'altra i després d'una altra i d'una altra. Que ell predica l'Amor no degradat pels dons i els interessos materials ni per les convencions més santes. Al capdavant, se'l subvenciona per a celebrar la rosa, la rosa blanca, fins a exhaurir-ne les existències, i per a escriure, i *viure*, la llegenda del fill pròdig, «la llegenda d'aquell que no volia ser esti-

mat». Des del Grand Hôtel de Rad Ragaz, la primavera del 1926, uns mesos abans de morir, encara té esme d'escriure a Marina Tsvietàieva «Res no és nostre. Ben just si posem la mà a les tiges de flors no collides», li fa al·lusió a la flor de Mallarmé, la d'abans de la paraula adàmica, a «l'absent de tots els rams», al primer jardí i a la primera enamorada «No colliré les flors». És l'avantatge de cartejar-se amb una poetessa: convida a l'efusió lírica i a l'allusió. La Tsvietàieva li ha escrit per a dir-li que vol anar a la torre de Muzot, on ell viu, i «No només per xerrar de poesia», és una gata moixa, «Rainer, es fa fosc, t'estimo. Un tren udola. Els trens són llops. Els llops són Rússia. No pas un tren: tot Rússia sence- ra udola cridant-te», i ell li contesta, saturnal, «Els amants, els joves, Marina, no n'haurien, no n'han de saber gaire, del seu declivi»; no es coneixeran mai. Quan van fer-li esta fotografia el poeta moria d'una malaltia encara sense nom: la leucèmia. Fugia desesperadament dels temples blancs i terribles de la Mort, dels hospitals. Volia tornar a ser jove, per última vegada. Aquells dies, a París, després d'un bon dinar bevia uns glopets d'aiguarent o de conyac i es passejava pels bulevards tot mudat i perfumat, envellit, amb el clavell clavat al cor i la rosa als llavis, una cançó. S'acabava de separar de madame Klossowska, una jueva filla de Breslau, una pintora afrancesada que sempre es retratava amb un cigarret als dits. Aquell amor havia florit a Ginebra l'estiu del 1920, madame Klossowska tenia trenta-nou anys i el cos estovat i una mica tort, no era gaire bonica, i ell li va parlar de cornucòpies «Qui posseeix una altra persona? No tinguis por de patir, deixa que el teu cor pur conegui l'abundància» i ella li va dir, com les grans enamorades, «T'estimo tant que et puc deixar», li ho va dir en francès «*Je t'aime tant que je peux te quitter*», i ell va voler omplir la desmesura, l'infinit, d'aquell cor, «*Votre coeur infini*», «*Votre coeur incendié*» li escrivia i li enviava les cartes de Bettina a Goethe i ella li responia amb un raig de telegrams, de cartes tendríssimes, llarguíssimes, als matins eren dolces, als vespres, d'amargues llàgrimes, enyors, i de trucades: una

torrentada de lava, de bruscos manaments. A ella la soledat del poeta se li feia sempre massa llarga, eterna, enemiga. I ell la maldava «Et vaig avisar, et vaig pregar que no em truquessis». Ell, que proclamava que no volia ser estimat per a no vore's obligat a estimar, a la tardor ja li escrivia, ple de sentiments de culpa, per ella i per haver-se trait a si mateix, «Ectic, doncs, condemnat a fer-te patir tant, tant?» i «Em sento incapaç de viure quan sé que ets infeliç per culpa meva. No hi ha pitjor presó que la por de fer mal a un amant. Aquesta por falseja tots els impulsos del cor» i «Vols afeixugar-me sota el pes de la sospita que he estat jo qui ha fet malbé el teu impuls jove i alegre? Digue'm ben de pressa, ben de pressa, que perdones René» i «Porto sempre amb mi el mocadoret tot xop dels teus plors. El porto com una penyora: al meu cor les teves llàgrimes sempre s'eixugaran, totes les teves llàgrimes». Ella era un gladiol, los gladiols són fills de la nit, són «*volcaniques et brûlants*» li deia ell. Ell era una rosa blanca i moixa, un Hipòlit massa lleig i escanyolit. Als moments d'extrema violència, d'ella, i de reserva, d'ell, seguien «moments d'una lleugeresa sublim», però ella era «massa dona», estava posseïda per «aquella cosa *massa gran*», per aquella *cosa* inefable, i va abismar-se en la tristor, lo cor encongit. A la primavera se'n va anar al balneari de Tölz, s'adormia als coixins de la morfina. Madame Klossowska, casada i separada de l'historiador de l'art Erich Klossowski, un fumador frenètic i entranyable, va acordar el cognom del marit, un cognom polonès, al seu esperit artístic i de morro fi. Li deien Elizabeth Dorothée Spiro, però el seu esperit, lo seu gladiol, li demanava noms encara més rutilants i més rancis. Un nom d'heroïna romàntica, Baladine, així signa les pintures. Un de musa histèrica, Merline, així la canta el poeta. Un de carinyós i llépol, de gosseta o de mixa, Mouky, «Mouky, Mouky», així la crida l'amant. L'any 1925 ell vaga per París, perseguit encara per l'ombra d'aquella gosseta. Va tardar anys i planys a alliberar-se'n, d'aquella culpa, d'aquella dona «tossuda, egoïsta, insensible i histèrica», així la veu al final de la relació. Aquells dies, a París, també hi és lo jove

poeta i hellenista Carles Riba. Un dia Riba visita Paul Valéry, s'han conegut a Barcelona a la primavera, i Valéry li diu que Rilke acaba de sortir, li ha dut les seues versions dels *Charmes*, les hi ensenya: la calligrafia és primfilada i neta.

–No l'ha vist?

–No, no el conec.

–Se l'acaba de creuar per l'escala. Si s'afanya el trobarà al Luxembourg, de segur que hi és, en un dels primers bancs, envoltat de coloms. El coneixerà pel seu bigoti xinès i pel llibre de cuir vermell que du a la mà.

I sí, Rilke el llegia: l'Alcorà. I el jove es va mirar aquell home: tan magre que només era ossos, i amarg, la cara era la d'un home encara jove, d'edat incerta, una cara esbiaixada, amb la barbeta afonada, i el front alt i net, de poeta, i el nas molt gros, de trencalòs, davall lo bigot, defallent i ample a les vores, de geneta, un llavi, gros, s'hi mal enterrava, l'altre, unflat, més gros, se li despenjava una mica, uns llavis envernissats d'un carmí sangonós i lleig, lleig com un mal dolent. I va alçar els ulls, aquells ulls irradiaven una llum dolça i trista. I va tancar l'Alcorà.

–Bon dia, monsieur Rilke, monsieur Valéry m'ha dit que vostè era aquí i m'he permès de presentar-m'hi. Sóc un fervent admirador seu.

Riba parlava així.

–Fa un any aquest sublim poeta, Paul Valéry, em va visitar a la meua torre suïssa, és dalt d'una lloma del Valais. Per commemorar la visita vaig plantar un plançó de salze al jardí, perquè un dia hi cantessin els mitjaires. També se'ls coneix per teixidors, perquè teixeixen els seus nius, exquisits, amb el borró dels salzes. Jo ho havia llegit en un tractat de ciències naturals. Però el plançó se'm va emmusteir i ara és un pal sec, sense mosques, sense mitjaires. Era el primer arbre que plantava i regava en ma vida. Tant se val: tothom porta un salze, o mort o ufanós, dins l'ànima.

I Riba hi va afegir

–Tothom hi porta un salze i un garrinet i una conferència.

Van riure com riuen dos adolescents en un parc, al maig.

—Vingui, passejarem fins al final del jardí. M'agradaria veure el Luxembourg amb vostè. Salutarem Sainte-Beuve, l'estàtua, i ell, el crític de les mil conferències, ens esguardarà rígid, tàcit.

—Em plaurà de saludar el més famós crític, el més cretí. No conec aquest jardí.

—Tant hi fa. Un jardí, com una ciutat, com tota cosa, pren l'aparença dels qui la contemplem. Quan hi som tots sols els jardins, els carrers, els boscos, i fins l'estàtua galant que va seduir madame Hugo, ens diuen encara més coses, més netes i més fondes.

I va mirar el cel i el sol era un ull corrugat pels núvols.

—De vegades els núvols carregats de pluja tenen els contorns de petits dimonis errants. Però no és ben bé així. És més aviat l'ascensió de milers de cors que alenen cap a Déu. Ell mana les abelleroles cantar el seu cant de meravelles pels boscos i les muntanyes i tapa el Cel per a un acte de fecundació miraculosa. Aquí, al Luxembourg, aquesta pluja ha estat alenada pel capvespre, per la crida melangiosa i trista de la merla i la griva, per la veu seductora del passerell o del menjamosques a la mata. Per als homes, guaita, la pluja és una gràcia encara més nua, més substantiva. Per la pluja les ànimes nues dels morts davallen i s'escolen i penetren a dolls al cos de la terra, a les aigües carregades d'eternitat. Les ànimes són també moixons plovidors, abelleroles de l'Ombra, canten i callen amb el pressentiment de la Mort. La terra ja em crida, s'estova, tota xopa, i em crida.

Després li va parlar de la Pasqua de Kíev, de Tolstoi, d'una vella pagesa russa, del Nadal a Praga, que passava amb son pare i sa tieta Gabriele, de l'estranya febrada i la temor que va patir a Kairouan, del cementeri d'aquella ciutat santa, de les bugies velles i l'olor de fenol, de pols i de por de les escoles militars de Sankt Pölten i de Weißkirchen, on també va estar malalt.

—I hi va estar malalt gaire temps?

—Tres anys. Perdoni'm, m'amoïna dur-lo a aquest món tan estrany per a vostè, però permeti'm, ja que li he començat

a parlar de mi, que li conti un darrer record. A Praga tenia un oncle conco que tenia només una passió, un tic de l'ànima: els ocells. Tota una cambra n'era plena. Un dia a la setmana una cosineta meva i jo érem convidats a sopar a casa seva. Ningú no podia entrar al santuari dels ocells. Quan l'oncle es llevava de taula per dur-hi una llesca de pa o un tros de fruita, se'n sentia a través de la porta oberta la piuladissa. Cantaven. Xiscaven. Ell en sortia amb plomes als cabells i la barba i per tot el vestit. Ens ensenyava a conèixer els ocells, els seus noms, només pel seu cant. Vaig aprendre que un moixó canta al si del món com si cantés dins d'ell mateix. Els moixons no desvien el seu cor del món. Però un dia es va acabar tot. Prou de cants i de cridadissa, de plomes als cabells i la barba de l'oncle. En lloc dels ocells: una dona jove entre rossa i pèl-roja i pigallada i alegre i cridanera i que anava sempre tota mudada. Tota aquella munió d'ocells que ningú no havia vist mai fou bescanviada per aquella dona, que, com calia esperar, mai no deixà l'oncle i, a la fi, l'enterrà. Ara, si fos jove, un jove de quaranta anys, faria com l'oncle: em casaria amb una dona riallera i xerraire i jove, faria com Mallarmé: seria un senzill professor d'anglès de Lycée i a les nits, a hores petites, quan la dona i la filla dormissin, escriuria, cantaria en silenci, i comprendria que només ma filla em podia salvar. L'infant i Orió.

I ella va obrir *Rilke* i jo vaig reprendre *Per a Fedra* d'Olov Enquist i ella hi va trobar els retrats tristíssims que li van fer Baladine Klossowska i Lou Albert-Lasard i va ensenyar-me'ls.

—Quins ulls tan tristos! No reia mai?

—A les últimes fotografies, quan viu a Suïssa i ja està greument malalt, riu.

I llegia *Per a Fedra* i no podia deixar de pensar en aquell home: Rainer Maria Rilke. Pensava en lo que en va dir Ro-

bert Walser: que és el poeta de les tietes fadrines i de les princeses dels cabells blancs, és el poeta pobre del conte de Walser que és acollit per una gran dama i la dama li diu –T'estimo com un fill– i ell fuig, ell és el fill pròdig. I pensava: de vegades, ell, com Racine, fa d'ombra als amants, com l'ajudant de direcció quan ha faltat un actor, amb una clara i tímida voluntat d'ajudar, sempre des de fora, i el vea fent d'ombra d'Hipòlit. L'actriu era la dona més ardent, una dona de quaranta anys, Fedra, madame Klossowska, però no cridava, esverada i abismal, –Estimo!. Tota ella era ara tendresa, saó bona. I ell, Hipòlit, el pur, calla, sap que tot d'una ella esclafirà en llàgrimes i crits, pensa, mirant-la tan dolça ara, –A l'alba he begut la gota de la rosada damunt el teu pètal i era dolcíssima i he begut aquella mateixa gota al vespre damunt el teu pètal i era la més amarga.

Ell sempre ofèn Cipris, Fedra, Lulu, les portadores de la mort. Què en sap ell del teatre i de les actrius? No res.

FEDRA. Vine, vine, no, vine aquí, que et vegi, no facis res, no et moguis. Vine, no tens por de l'amor, no tens por de tornar-te boig, de veure't posseït, destruït per una passió, podies haver estat tu i no ell l'escollit per matar el Minotaure, tu i no Teseu, jo t'hauria ajudat a entrar al laberint i a sortir-ne viu i sencer, tu no tens por de res, però necessites qui t'ajudi a trobar la porta d'entrada, jo te l'hauria obert, jo t'hauria ajudat a entrar-hi, no tinguis por del laberint, de primer creues l'entrada, la boca que es bada a la paret, els llavis de la boca es baden a poc a poc i hi veus una sendera plena de revolts que es perd endins vorejada de matolls suaus i càlids, i si hi pares l'orella en sentiràs la crida a través de la paret, és un batec, com si fos sang, secret, que ve de dins, a dins del laberint hi ha una bestiola, un petit monstre suau i càlid, un morro que t'ensuma i et llepa dolç, et llepa deliciosament, un morro petitó que et llepa i beu, que se't beu, un animaló tendre i carinyós. Tot es fon al cor del laberint i tu ets només meu, a la fi ets tot meu, ets meu, no tinguis por, tu mors dins meu, la teva mort em prenha,

ens fonem en un únic ésser, tot el que abans era Hipòlit desapareix, tu ets jo, tota jo, serem un únic ésser al cor del laberint, un ésser totalment desconegut neix ara fet del que vam ser tu i jo, jo et donaré el fil i et guiaré, jo t'obriré la porta, t'ajudaré a entrar, acaricia'm, no tinguis por, Hipòlit.

Ell diu que observa els amants com si la passió i la pena no el toquessen i ell fos el metge de la malaltia que no ha patit mai, els ausculta i interroga com si ell no hagués sigut mai l'amant, com l'entomòleg observa l'insecte.

«Les amants, les veiem a les finestres, immòbils i fràgils, clavades per la bellesa de les ales, com les papallones.»

«Mira els enamorats com es menteixen així que volen dir-se les veritats.»

«I diuen: la meva vida, la meva dona, el meu gos, mon fill. I tanmateix saben que tot: vida, dona, gos i infant són estranyes imatges, i cecs, a les palpentes, les seves mans xoquen amb elles.»

«Només això tenim quan estimem: deixar-nos l'un a l'altre. Perquè retenir l'altre és fàcil, en sap tothom, no cal que ens ho ensenyi ningú. Però podem posseir de debò l'ànima de l'altre?»

«Amants, a vosaltres que l'un a l'altre us satisfeu, jo us pregunto pel nostre ésser. Us palpeu. En teniu proves, que existeixen les vostres carícies?»

I les dones li contesten –I tu, què en saps tu, de l'amor? Tu no ets una dona.

I ell els diu –Quan vaig llegir per primer cop *El convit* de Plató vivia tot sol a Roma, en una villa que estava al final d'un vell parc (allí, sense saber com acabaria, vaig començar *Els quaderns de Malte Laurids Brigge*), llavors vaig veure-ho clar, vaig adonar-me que Eros no *fa goig*. El vaig veure com el mostrava Sòcrates, dur i exhaust i sempre panteixant una mica, insomne, amoïnat de dia i de nit per aquells dos que anaven amb ell d'una banda a l'altra, davant la crida incessant de tots dos: sí, aquest era Eros. No el coneixien gens aquells qui pensaven que és *bonic* i que la seva vida és

plaent! Ai, magre i bru i tot cobert de la pols del camí, enmig d'aquells dos sense descansar mai! Qui pot parlar de l'*amor*? Mira: la natura no parla de l'*amor*, la natura el du al cor i ningú no coneix el cor de la natura. Després de tants mil·lenis de parlar-ne i parlar-ne, de l'*amor* no en sabem res.

A Roma, el 1904, llig el *El convit* de Plató. Eros és pobre. És pols i camí. Tot és difícil i dur per al pobre: viure i escriure i estimar. Els enamorats, diu, només poden plorar i plorar com rates.